

ДІОРДЦА І. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і процесу
(Національний авіаційний університет)

УДК 343.1

КОНОТАЦІЯ КІБЕРПРОСТОРУ

Автором вводиться в науковий обіг словосполучення «конотація кіберпростору». Внаслідок застосування міждисциплінарного підходу, по-новому подається та інтерпретується мова ворожнечі в кіберпросторі, а сам кіберпростір розглядається як окрема сфера життєдіяльності людини. Визначено основні особливості та характеристику конотації кіберпростору. Аргументовано, що в рамках кіберпростору сформується власна мова – кібермова. Наголошено на необхідності правового регулювання розвитку кібермови й конотації в кіберпросторі як складових елементів державної кібербезпекової політики.

Ключові слова: кіберпростір, кібербезпека, кібербезпекова політика, конотація, конотація кіберпростору, кіберсуспільство, національна система кібербезпеки.

Автором вводится в научное обращение словосочетание «коннотация киберпространства». Применение междисциплинарного подхода позволило по-новому интерпретировать язык ненависти в киберпространстве. Само же киберпространство рассматривается как самостоятельная и отдельная сфера жизнедеятельности человека. Определены основные особенности и характеристики коннотации киберпространства. Аргументировано, что в рамках киберпространства формируется присущий только данному пространству язык, который автор предлагает называть киберязыком. Особое внимание уделяется вопросам необходимости правового регулирования развития киберязыка и коннотации киберпространства как составляющих государственной политики кибербезопасности.

Ключевые слова: киберпространство, кибербезопасность, политика кибербезопасности, коннотация, коннотация киберпространства, киберобщество, национальная система кибербезопасности.

The author introduces the phrase «connotation of cyberspace». The application of an interdisciplinary approach has allowed a new way of interpreting the language of hate in cyberspace. The cyberspace itself is considered as an independent and separate sphere of human activity. The basic features and characteristics of the connotation of cyberspace are determined. It is argued that within the framework of cyberspace a language which is inherent only to a given space is formed, which the author proposes to call cyber-language. Particular attention is paid to the issues of the legal regulation of the development of cyber-language, including the connotations of cyberspace as part of the state policy of cybersecurity.

Key words: cyberspace, cybersecurity, cybersecurity policies, connotation, connotation of cyberspace, cyber-society, national cybersecurity system.

Вступ. Розглядаючи кіберпростір як самостійний вид простору функціонування людини, доцільно звернутись і до вивчення тих чинників, які формують його, чинять вплив на поведінку людей, зумовлюють вчинення ними тих чи інших видів діяльності, впливають на комунікацію як всередині кіберпростору, так і в реальному житті.

Проблеми забезпечення кібернетичної безпеки України в умовах соціальних трансформацій, актуальні напрями підвищення ефективності системи забезпечення кібернетичної безпеки, її функції та завдання розглядаються в рамках наукової школи В.А. Ліпкана [1-17]. Також вивченням даних проблем, через аналіз окремих їхніх аспектів, опікуються і деякі дослідники: І.В. Тімкін [18], С.В. Мельник, В.І. Кашук [19], В.П. Шеломенцев [20-21] та інших [22-24].

Проте, незважаючи на значну кількість робіт із даної тематики, на сьогодні залишилось поза фокусом наукової уваги питання дослідження проблем конотації в кіберпросторі. Ця тема в інформаційному праві є майже не розробленою, до неї зверталися лише поодинокі дослідники, здебільшого зосереджуючи увагу на когнітивних аспектах денотатів, а також описово порушуючи проблему вивчення конотатів в соціальних мережах [25].

Постановка завдання. Метою статті є дослідження саме питань проблеми конотації в кіберпросторі. Актуальність даної теми обумовлена практичною потребою у правовому регулюванні суспільних відносин в кіберпросторі внаслідок поширення мови ворожнечі.

Результати дослідження. Ми переконані, що інтерполяція та екстраполяція на підставах міждисциплінарного підходу знань лінгвістики, правової кібернетики, а також інформаційного права уможливить трактувати *конотацію кіберпростору* як важливу умову його безпечного розвитку, а відтак вивчення даних питань є корисним для:

- розуміння контексту формування кіберпростору;
- особливостей використання денотатів, конотацій та наративів у соціальних мережах, що може за певних умов трактуватися як загроза кібербезпеці, і відповідно потребувати завчасних проактивних напрямів державної політики у зазначеній сфері;
- сприяти поглибленому вивченню конотацій в кіберпросторі з метою розроблення ефективних напрямів державної кібербезпекової політики.

Родовим поняттям виступає поняття «конотація», значення якого подається нижче.

Конотація (лат. *connotatio, connoto* – маю додаткове значення) – емоційне, оціночне або стилістичне забарвлення мовної одиниці узуального (закріпленого в системі мови) або okazіонального характеру [26, с. 236]. Саме поняття виникло у схоластичній логіці і проникло до мовознавства у XVII столітті через граматику Пор-Рояля для визначення властивостей (акциденцій) на відміну від субстанцій [27].

Конотація – різновид прагматичної інформації, пов'язаної зі словом, відображає не лише предмети та явища дійсного світу, а й ставлення до них, яке належить мовцю не як окремій особистості (на відміну від наративу), а як представнику мовної спільноти [28, с. 164]. Конотація виступає додатковим супровідним значенням мовної одиниці та категорії, що включає елементи граматичного значення слова, семантичні, стилістичні сфери лінгвістики, а стилістичне значення – явище власно стилістики [29, с. 13].

В свою чергу, А. Майорова визначає *конотацію* як тип лексичної інформації, яка супроводжує лексичне значення слова і належить до семантичних асоціацій; причому сфера конотації у сучасній лінгвістиці розширилась поза межі своїх іманентних експресивно-оцінно-стилістичних особливостей і охоплює соціально-політичні, морально-етичні, етнографічні та культурологічні поняття, що відображаються в мові [28, с. 194–195].

На думку Д. Барта, *конотація* характеризує ситуацію таким чином, як саме знак сприймають у зв'язку з відчуттями й емоціями індивіда. Причому ключовий момент тут полягає у тому, як знак означає перший порядок виявлення конотації [30, с. 112].

Б. Уорф визначає *конотацію* як емоційне, оціночне або стилістичне забарвлення мовної одиниці узуального (закріпленого в системі мови) або okazіонального характеру. У вузькому розумінні – це компонент значення, змісту мовної одиниці, що виступає у вторинній для неї функції найменування, який доповнює під час вживання в мовленні її об'єктивне

значення асоціативно-образним уявленням про позначувані реалії на основі усвідомлення внутрішньої форми найменування [31, с. 21].

У лінгвістичній енциклопедії термін „*конотація*” визначається дещо по-іншому.

Конотація – додатковий компонент значення мовної одиниці, що доповнює її предметно-логічний зміст суб’єктивними відтінками оцінки, емоційності, експресивності, функціонально-стилістичної забарвленості, а також відтінками, зумовленими соціальними, ідеологічними, культурними, ситуаційними аспектами комунікації. Характерним є звернення укладачки енциклопедії О.О. Селіванової на дискусійність питання щодо місця конотації у семантичній структурі слова [32, с. 281–282]. Зокрема зазначається, що в сучасній семасіології виокремлено три підходи до визначення конотації:

– диференціює в конотаті додаткові системно зумовлені складники значення: оцінку, емотивність, експресивність та функціональну забарвленість. У тексті конотат є підтекстом, що формує значення слова на базі експлікації прагматично значимої суб’єктивно-оцінної та стилістично маркованої інформації;

– обмежує лише тими елементами змісту, які додаються в мовленні та пов’язані з характеристикою ситуації спілкування, відношенням її учасників до предмета мовлення (асоціативними, контекстуальними, прагматичними, емотивними). Конотат не входить до дефініції слова, а є семантичною асоціацією, що пов’язується з культурними стереотипами мовців (віслюк – упертість, лис – хитрість, лев – хоробрість, маска анонімуса – з анонімністю дій в кіберпросторі, георгіївська стрічка – прибічник «руського міра»). Конотат виводиться за межі семантики на рівень додаткових смислових компонентів, зумовлених характеристикою комунікантів, їхніми уявленнями, почуттями, світобаченням, знаннями;

– відповідно до третього підходу, конотація містить такі складники:

– ситуаційно-психологічний (іронічна, меліоративна, пейоративна, експресивна конотація);

– соціально-лінгвістичний – жаргонна, розмовна, книжна;

– лінгвістичний – конотація новизни, запозичення, архаїзації, термінологізації;

– культурний;

– ідеологічний тощо.

За даного підходу конотація трактується як несуттєві, але стійкі ознаки поняття, що втілюють прийняту в певному мовному колективі оцінку відповідного предмета чи факту дійсності й відображають пов’язані зі словом культурну традицію, прийнятну в суспільстві практику використання речі.

Конотації втілюють прийняту в певній мовній соціальній системі та закріплену в її культурі або культурі макросистеми (суспільстві, в тому числі і в кібернетичному) оцінку предмета або факту дійсності, які позначається словом і відображають культурні традиції.

Конотація кіберпростору являє собою забарвлення та наповнення кожного компоненту кіберпростору лексичною та прагматичною інформацією. Отже, можемо **висунути наукову гіпотезу про існування конотації кіберпростору**, який характеризується двома описаними вище ознаками.

Одним із складових кіберконотації можемо вважати **кіберміф**: створення кіберзасобами в рамках кіберпростору на підставі домислів і вигадок вигаданої (віртуальної) особистості, яка виступає учасником реальних кібервідносин. **Кіберміф** – система сформованих та усталених в кіберпросторі стереотипів, заснованих переважно на вірі, без суттєвих змін протягом тривалого часу і не підвладних усвідомленій рефлексії у звичайному житті. До них можна включати створення фейкових профілів у соціальних мережах, формування іміджу топ-блогера через публікації матеріалів на найбільш відвідуваних сайтах, троллінг, кібербулінг тощо.

Причому на використання міфів в інформаційному просторі в цілому звертають увагу й інші дослідники. Зокрема, на думку Д.Барта, *конотація* – мислимий предмет позначення для опису одного зі способів, за допомогою яких знак «працює» у вторинному порядку означення [33].

Конотація вбирає в себе людську частину процесу – вибір конкретного сюжету, фокусу відстань, кут зйомки, фон малюнка, змістовне навантаження аватарки у профілі користувача [30, с. 114–115].

Таким чином, вивчення аватарки, тобто вивчення конотації аватарки, уможливило сформувати комплексний психологічний портрет особистості, а відповідно, скласти враження про той уявний образ, який прагне сформулювати у користувачів дана особа. Так само аналізу може бути підданий і дудл – замальовка, для якої характерними є лінії однієї товщини, простота мультиплікаційних елементів.

Глибше розуміння та інтерпретацію значення конотацій кіберпростору знаходимо, коли звертаємось до робіт Б. Уорфа і Сепіра, які висловили гіпотезу лінгвістичної відносності, відповідно до якої вживані людьми або певними соціальними спільнотами, у тому числі і кіберспільнотами, мережевими спільнотами слова, граматичні конструкції відчутно впливають на спосіб мислення.

Якщо ж екстраполювати дані положення до аналізованої теми дослідження, то вважаємо за необхідне удосконалити правове регулювання відносин у кіберпросторі, особливо стосовно мови ворожнечі, закликів до насильницької зміни конституційного ладу, розпалювання ксенофобії та ворожнечі тощо. Фактично, через дію тролів, кіберспільноти окремих мереж навмисно переміщується в середовище застосування агресивних лексем та денотатів, які поступово формують і агресивні конотації, а в цілому створюють засади для перенесення агресивної та протиправної поведінки із кіберпростору до реального світу, через вчинення різного характеру правопорушень.

Зокрема, актуальність порушеної нами теми підтверджується, насправді в інший спосіб, і в доповідях НІСД [34]. Також дана тема визнана актуальною й у щорічній доповіді омбудсмана України [35].

Мова ворожнечі (нетерпимості) – всі види висловлювань, які поширюють, підбурюють, заохочують чи виправдовують расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм або інші форми ненависті, що ґрунтується на нетерпимості, що, зокрема, виявляється як войовничий націоналізм та етноцентризм, дискримінація та ворожість стосовно меншин, мігрантів і осіб іноземного походження (запропоновано рекомендацією Комітету міністрів Ради Європи № 97(20) [36].

На протидію мові нетерпимості спрямовані Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (ст. 4) [37], Міжнародний пакт про громадські та політичні права (ООН) (ч. 2 ст. 20) [38], а також Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність та відповідний факультативний Протокол до неї [39].

Також у Рамковому рішенні ЄС задекларована необхідність зближення законодавства і підходів до протидії расизму та ненависті [40]. Причому у ст. 1 зазначеного документу публічне підбурювання до насильства та ненависті (*в тому числі в соціальних мережах, будь-яких кластерах кіберпростору*) віднесено до злочинів, що стосуються расизму та ксенофобії.

На думку фахівців НІСД, аналіз наявних тенденцій поширення мови ворожнечі в інформаційному просторі України дає підстави кваліфікувати це явище як один із інструментів гібридної агресії Росії, який використовується з метою дестабілізації політичної ситуації в окремих регіонах та в Україні в цілому [34].

Підтвердженням моїх слів є думка Б. Уорфа й Сепіра, які зауважують на те, що люди значною мірою перебувають під впливом тієї конкретної мови, яка є характерним засобом спілкування для цього суспільства, адже було б помилковим вважати, що ми можемо усвідомити дійсність поза контекстом і без допомоги мови, або що мова виступає побічним засобом розв'язання проблем спілкування та мислення. Суспільство чує і сприймає так чи інакше ті або інші явища головним чином тому, що мовні норми нашого суспільства припускають цю форму висловлювання [30, с. 100].

Ці влучні слова додатково підкреслюють актуалізацію питання необхідності правового регулювання кібервідносин, в тому числі й стосовно використання мови ворожнечі в будь-яких соціальних мережах, будь-якому кластері кіберпростору в цілому. Також, і це

можна вважати окремою темою дослідження, є розповсюдження і тиражування пейоративної лексики як з боку державних діячів, представників центральних органів державної влади, так і в рамках кінострічок, телевізійних та медійних шоу і програм, різноманітних інтерв'ю. Формується чітка тенденція до вживання ненормативної лексики, це підтримується і тиражується в ЗМІ, які в гонитві за рейтингами нехтують стратегічними наслідками декультуризації населення, перетворення його на легко керовану соціальну систему.

Семантика конотацій в кіберпросторі – окрема наукова проблема, що потребує детального і нагального розв'язання. Розвиток сучасних технологій унеможливило планування завдання на десятиліття, як це було раніше, навіть на зорі формування інформаційного суспільства в Україні в 2007 році, коли було ухвалено відповідний профільний закон щодо розвитку інформаційного суспільства. Нині швидкість виступає помітною ознакою розвитку суспільних відносин взагалі, і відносин у кіберпросторі, зокрема; від того, наскільки швидкими та ефективними, кластерними та таргетованими будуть заходи, що вживатимуться державою, залежить загальний рівень кібербезпеки нашої держави, формування її не в якості приладку та інформаційної периферії, а в якості дієвого суб'єкта кібервідносин в світі, повноправного члена сучасної кіберцивілізації.

Відмітною і знаковою є зазначення на дані обставини Г.Г. Почепцовим [41], який виділяє у відносинах із майбутнім наступні компоненти:

- *несподіваність*: майбутнє настає швидше, ніж ми очікуємо;
- *непідготовленість*: рідко, хто буває готовий до нового;
- *неадекватність* теперішньому, оскільки майбутнє завжди інше.

Отже, нині кіберпростір виступає самодостатнім простором, в якому зароджуються, формуються і розвиваються самостійні конотати, котрі використовуються лише в мережевій мові і фактично не є уживаними в реальній мові поза контекстом кіберпростору.

З цього приводу влучно зазначив Поляков І.В., що у семантиці слова денотативні семи існують поряд з конотативними, а семантичний обсяг конотацій знаходить своє відображення в кількості та якості конотативних компонентів [29, с. 12].

Важливим є те, що у власний спосіб, застосовуючи іншу аргументаційну базу, до приbliżно схожих висновків доходить і А. Досенко, котрий зазначає, що стилістика, мовні помилки, фамільярність і виникнення нового дигітального жанру свідчать про існування конотації мережі [25, с. 9].

Зокрема, тексти соціальних мереж і мову кіберпростору можна розглядати крізь призму динамічного розвитку універсальної кібермови:

- її місце в системі інформаційної глобалізації;
- місце у формуванні нової кіберкультури;
- місце в сучасних комунікаційних процесах;
- портрет та особистість автора;
- безпосередні мовні одиниці та їх семантичне навантаження;
- мовні скорочення – «пж», «спс», IMXO, LOL, RIP;
- інформаційне насичення;
- наративізація кібердискурсу;
- аналітичне насичення – матеріал нині вигідно підписувати словом «експерт», хоча дане поняття є невизначеним, особливо з форматом надання даного статусу тій чи іншій особі;
- культурологічне насичення – кількість та якість нових смислів, що продукуються внаслідок публікації тих чи інших інформативних повідомлень;
- стиль матеріалу – науковий, науково-публіцистичний, блогерський, популістський тощо.

Можу констатувати, що конотація кіберпростору виступає явищем динамічним, нестабільним, в якому поєднуються як дискретність, так і стохастичність інформації, від чого відбуваються постійні трансформаційні і реструктуризаційні зміни як самої інформації, так і її конотації.

Застосування редукціоністського підходу дозволяє визначати та інтерпретувати конотацію як компонент значення, смислу мовної одиниці, який виступає у вторинній для неї функції найменування, який доповнює при застосуванні і вживанні в мові її об'єктивне значення асоціативно-образним уявленням про позначувані реалії на основі усвідомлення внутрішньої форми найменування. Причому суб'єктивна мовна природа конотації протиставляється об'єктивному змісту мовних одиниць, який орієнтований на когнітивну функцію мови.

Таким чином, нагнітання обстановки та панічних настроїв, маніпуляції масовою свідомістю, пропаганда і дезінформація, використовуючи візуальні засоби, поєднані із відповідно підготовленими текстами, дезавуюють когнітивну функцію, надаючи пріоритету до сприйняття емоційній функції, чим наперед програмують бажану реакцію об'єкта, на який чиниться вплив [26, с. 236]. Також можемо констатувати і той факт, що конотація кібермови дозволяє стигматизувати того чи іншого опонента або соціальні системи, переводячи їх до категорії систем, реакція на які має стереотипний характер.

Особливість і суттєвість конотації полягає в тому, що суб'єктивність конотації виявляється у можливості протилежної інтерпретації реалій, що дуже помітно на подіях тлумачення війни в Україні:

для українців	для росіян
агресія Росії проти України гібридна війна Росії проти України російське вторгнення	громадянська війна всередині України захист російськомовного населення від ЗСУ
анексія Криму	кримнаш
боротьба за незалежність, самостійність, право вибору власного шляху життя	бандерівський націоналізм
російські солдати, що посягнули на Україну – іноземні загарбники держави-агресора, російсько-терористичні формування	російські солдати – відновлювачі «руського міра», захисники російськомовного населення відпускники
наші вояки – захисники Батьківщини, герої, які не вмирають	бандерівські карателі фашисти

Причому такі суб'єктивні реакції може викликати одне слово.

Наприклад: НАТО.

Для українців – усвідомлення та асоціація з безпекою, захищеністю, стабільністю, розвитком; для росіян – загроза, небезпека, хаос, захоплення їхньої території, встановлення контролю над їхніми природними ресурсами, світове володарювання через знищення Росії.

Причому сама конотація пов'язана з усіма мотивно-прагматичними аспектами тексту, які створюють його експресивне забарвлення. Таким чином, надання суб'єктивної модальності – іманентний усім конотаціям процес. До того ж, конотація здатна виконувати текстоутворювальну функцію через оживлення образу і використання його в якості засобу поверхнево-синтаксичного узгодження елементів текста або через обігрування стилістичного регістру. Для конотації характерною є нелокалізованість, розмитість по усьому тексту, що в цілому утворює ефект підтексту.

У структурі конотації асоціативно-образний компонент виступає як підстава оціночної кваліфікації і стилістичного маркування, пов'язуючи денотативний і конотативний зміст мовної одиниці. Останнє, своєю чергою, і надає сумарне експресивне забарвлення усім виразам, в якому може домінувати:

– *образне і звукоцимболічне уявлення* – кривавий пастор, губошльоп, ушльопок, майданутий, пенсійний туризм, липові переселенці, грантоїди;

– *оціночна кваліфікація* – ватник, укроп, колорад, свинорилий, держиморда (емоційна); «джинса», троль, (якісна); порохоботи, зрадофіли, фейкомет, ботоферми (кількісна);

– який-небудь із стилістичних реєстрів – «утилізація ватників», «груз-200», «Герой Небесної Сотні», «загибель захисників вітчизни» тощо.

Виявлення динаміки конотативних компонентів із прагматикою текстів дозволить формувати психологічний портрет мовця, наблизитися до розуміння не кіберособистості, а реальної особистості, яка ховається за нею, а відповідно і встановлювати кінцевих замовників тієї чи іншої керованої реакції соціальної системи на ці вкиди. Це дозволить також завчасно прогнозувати можливі дії даних осіб, чинити на них превентивний вплив з метою недопуску до порушення норм законодавства. Адже уявна анонімність, особливо у разі створення фейкових акаунтів дає віру в можливість вчинення різноманітних протиправних дій.

Внаслідок керованого формування і застосування конотацій в кіберпросторі можливо досягти:

- психологічного впливу, націленого на зміну напрямку активності інших людей, здійснений таким чином, що залишається непоміченим ними;
- прихованого управління поведінкою соціальних груп та індивідів проти їх волі з метою отримання маніпулятором односторонніх переваг;
- цілей пропаганди або контрпропаганди в рамках гібридної війни;
- домінування дискримінаційної лексики і екстремізації соціальної системи, в якій вона поширюється;
- впливу на свідомість з метою нав'язування якихось ідей або введення в оману;
- нагнітання панічних настроїв навколо різноманітних ідей про «українізацію Донбасу», «татаризацію Криму», «русифікацію України», «необхідність відновлення Київської Русі» тощо;
- поширення негативних стереотипів щодо окремих соціальних груп;
- створення усталених кіберспільнот, які використовують агресивну критику політики української держави на нинішньому етапі, що в цілому формує центр продукування агресивних конотацій;
- поширення недостовірної інформації та спотворення як історичних фактів, так і сучасних подій та їх трактування;
- поширення перебільшень та вигаданих фактів щодо окремих тенденцій, подій, осіб та явищ;
- дискредитації державної служби, органів державної влади України, їх посадових осіб як всередині країни, так і за кордоном.

Конотація може виступати могутнім засобом вид психологічного впливу, який використовується для прихованого впровадження в психіку жертви цілей, бажань, намірів, відносин або установок маніпулятора, які не збігаються з актуальними потребами об'єкта впливу.

Висновки. Нині, за умови ігнорування теми конотації кіберпростору при реалізації державної кібербезпекової політики України зберігаються тенденції і значний ризик виникнення подій, пов'язаних із порушенням прав вразливих соціальних груп, в тому числі публічних заяв – проявів ксенофобії, расової та етнічної дискримінації; іноземні ЗМІ, передусім російські медіа-холдинги та інформаційні агентства у Європі **створюватимуть негативне інформаційне поле для унеможливлення позитивних рішень щодо євроінтеграції України, її вступу до НАТО.** Через це вивчення конотації кіберпростору є необхідним елементом державної кібербезпекової політики, за допомогою отриманих результатів можна визначати та завчасно ідентифікувати основні прояви загроз в кіберпросторі, що дозволить ефективно нейтралізувати їх, формувати алгоритми безперешкодного управління ефективним майбутнім України.

Перспективними напрямками державної кібербезпекової політики в даному сегменті вважаємо:

- 1) формування ефективної системи правового регулювання кібербезпекової політики, яка відповідатиме сучасним тенденціям інформаційної глобалізації і враховуватиме найсучасніші існуючі та прогнозовані, а також змодельовані загрози та небезпеки;

- 2) розроблення і законодавче закріплення понять «конотація в кіберпросторі», «кібермова ворожнечі»;
- 3) формування механізмів практичної реалізації ратифікованого Україною у 2006 році факультативного протоколу [42] до Конвенції про кіберзлочинність, що стосується криміналізації актів расистського та ксенофобського характеру, вчинені за допомогою комп'ютерних систем;
- 4) удосконалення механізмів законодавчого регулювання притягнення до відповідальності за поширення мови ворожнечі [43];
- 5) визначення чітких критеріїв для ідентифікації проявів мови ворожнечі в кіберпросторі;
- 6) запровадження спільно з профільними експертними громадськими організаціями системного моніторингу проявів мови ворожнечі в інформаційному просторі України, приділяючи особливу увагу таким проявам у кіберпросторі та його сегментах в регіонах, уразливих до російської пропаганди [44];
- 7) в рамках ухвалені Стратегії кібербезпеки України спільно з недержавними організаціями, в тому числі органами самоорганізації населення, здійснювати системні заходи з реалізації кіберосвіти, в тому числі реалізовувати просвітницькі програми щодо попередження формування підґрунтя для розвитку та застосування деструктивних конотаций в кіберпросторі, зокрема кібермови ворожнечі [45].

Список використаних джерел:

1. Ліпкан В.А. Правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні : [монографія] / [В.А. Ліпкан, І.М. Сопілко, В.О. Кір'ян]; за заг. ред. В.А. Ліпкана. – К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2015. – 664 с.
2. Ліпкан В.А. Систематизація інформаційного законодавства України : [монографія] / [В. А. Ліпкан, В. А. Залізник]; за заг. ред. В.А. Ліпкана. – К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2012. – 304 с.
3. Ліпкан В.А. Правові та організаційні засади взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми : [монографія] / [В.А. Ліпкан, О.В. Кушнір] ; за заг. ред. В.А. Ліпкана. – К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2013. – 376 с.
4. Ліпкан В.А. Адміністративно-правовий режим інформації з обмеженим доступом : [монографія] / [В.А. Ліпкан, В.Ю. Баскаков]; за заг. ред. В.А. Ліпкана. – К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2013. – 344 с.
5. Ліпкан В.А. Консолідація інформаційного законодавства України : [монографія] / [В.А. Ліпкан, М.І. Дімчогло]; за заг. ред. В.А. Ліпкана. – К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2014. – 416 с.
6. Ліпкан В.А. Інкорпорація інформаційного законодавства України : [монографія] / [В.А. Ліпкан, К.П. Череповський]; за заг. ред. В.А. Ліпкана. – К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2014. – 408 с.
7. Ліпкан В.А. Правовий режим податкової інформації в Україні : [монографія] / [В.А. Ліпкан, О.В. Шепета, О.А. Мандзюк]; за заг. ред. В.А. Ліпкана. – К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2015. – 440 с.
8. Ліпкан В.А. Адміністративно-правове регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні : [монографія] / [А.А. Кафтя, В.А. Ліпкан, Н.Ю. Баланюк]; за заг. ред. В.А. Ліпкана. – К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2015. – 316 с.
9. Логінов О.В. Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / О.В. Логінов ; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2005. – 20 с.
10. Череповський К.П. Інкорпорація інформаційного законодавства України : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / К.П. Череповський; Запоріж. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2013. – 19 с.
11. Татарникова К.Г. Кодифікація законодавства України про інформацію: підходи до формування теорії інформаційного права / К.Г. Татарникова // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 6. – С. 35-38.

12. Стоєцький О.В. Суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки України: адміністративно-правові засади / О.В. Стоєцький // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 11. – С. 161–164.
13. Максименко Ю.Є. Засади розвитку інформаційної деліктології / В.А. Ліпкан, Ю.Є. Максименко // Право України. – 2013. – № 10. – С. 249–256.
14. Матвієнко П.Є. Організаційно-правові механізми захисту інформації, яка становить комерційну таємницю / П.Є. Матвієнко // Юриспруденція : теорія і практика. – 2009. – № 12. – С.41–45.
15. Шепета О.В. Адміністративно-правові засади технічного захисту інформації : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 „Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право” / О.В. Шепета; Нац. ун-т держ. податк. Служби України. – Ірпінь, 2011. – 25 с.
16. Політило В.Я. Право людини та громадянина на доступ до податкової інформації в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 – «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В.Я. Покотило; Запорізький національний університет. – Запоріжжя, 2015. – 22 с.
17. Рудник Л.І. Право на доступ до інформації : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Людмила Іванівна Рудник; Національний університет біоресурсів і природокористування України. – К., 2015. – 247 с.
18. Тімкін І.Ф. Структурно-функціональна характеристика системи забезпечення національної безпеки України / Тімкін І.Ф. Новікова Н.Є. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : er.nau.edu.ua
19. Мельник С.В. Актуальні напрями попередження правопорушень у кіберпросторі як складова стратегії кібернетичної безпеки держави / С.В. Мельник, В.І. Кашук // Інформаційна безпека: виклики і загрози сучасності : зб. матеріалів наук.-практ. конф., 5 квітня 2013 року, м. Київ. – К. : Наук.-вид. центр НА СБ України, 2013. – 416 с.
20. Шеломенцев В.П. Правове забезпечення системи кібернетичної безпеки України та основні напрями її удосконалення / В.П. Шеломенцев // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2012. – Вип. 1. – С. 312-320.
21. Шеломенцев В.П. Формування законодавчих основ забезпечення кібербезпеки України / В. П. Шеломенцев // Інформаційна безпека: виклики і загрози сучасності : зб. матеріалів наук.-практ. конф., 5 квітня 2013 року, м. Київ. – К. : Наук.-вид. центр НА СБ України, 2013. – 416 с.
22. Бурячок В.Л. Характерні ознаки та проблемні аспекти забезпечення кібернетичної безпеки / В. Л. Бурячок, С. О. Гнатюк, О. Г. Корченко // Інформаційна безпека: виклики і загрози сучасності : зб. матеріалів наук.-практ. конф., 5 квітня 2013 року, м. Київ. – К. : Наук.-вид. центр НА СБ України, 2013. – 416 с.
23. Климчук О.О. Правові основи кібернетичної безпеки Великої Британії / О.О. Климчук // Інформаційна безпека: виклики і загрози сучасності : зб. матеріалів наук.-практ. конф., 5 квітня 2013 року, м. Київ. – К. : Наук.-вид. центр НА СБ України, 2013. – 416 с.
24. Морозюк С.П. Шляхи підвищення рівня безпеки кібернетичного простору України / С.П. Морозюк // Інформаційна безпека: виклики і загрози сучасності : зб. матеріалів наук.-практ. конф., 5 квітня 2013 року, м. Київ. – К. : Наук.-вид. центр НА СБ України, 2013. – 416 с.
25. Досенко А.К. Конотація мережі / А.К.Досенко // Соціальні комунікації. – 2016. – № 2 (26). – С. 7–10.
26. Лингвистический энциклопедический словарь ; гл. ред. В.Н. Ярцева. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 685 с.
27. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В.Н. Телия. – М., 1986.
28. Досенко А. Електронні щоденники як одиниці соціальних комунікацій / А. Досенко. – К. : КиМУ, 2012. – 202 с.

29. Поляков И.В. Онтология и существование знаковых объектов (на примере семиотики Пирса) / И.В. Поляков. – Новосибирск, 1990. – С. 12–25.
30. Руднев В. Энциклопедический словарь культуры XX в. / В. Руднев. – М., 2001. – 209 с.
31. Уорф Б.Л. Отношение норм поведения и мышления к языку / Б.Л. Уорф // Новое в лингвистике. – Москва, 1960. – С. 17–21.
32. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава: Довкілля–К, 2011. – 844 с.
33. Майорова А. Семіологічні підходи у дослідженні масової комунікації / А. Майорова // Віче. – 2011. – № 20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.viche.info/journal/2751
34. Мова ворожнечі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://noborders.org.ua/category/sferi-diyalnosti/mova-vorozhnechi/>
35. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної ради України з прав людини «Про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні, Київ, 2016 // Уповноважений ВРУ з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///E:/My%20Documents/Downloads/Dopovid_2016_final.pdf
36. Рекомендация № (97) 20 Комитета министров Совета Европы государствам-участникам по вопросам "разжигания ненависти" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_093
37. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_105
38. Міжнародний пакт про громадські та політичні права (ООН) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043
39. Дополнительный протокол к Конвенции о преступлениях в сфере компьютерной информации, об инкриминировании расистских актов и совершенного ксенофоба при помощи информационных систем. – Страсбург, 28 января 2003 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.coe.int/ru/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680081611>
40. Злочини на ґрунті ненависті у регіоні ОБСЄ: попередження та реагування. Інформаційно-довідковий посібник для громадських організацій у регіоні ОБСЄ. – С. 66 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/node/180336?download=true>
41. <http://hvylya.net/analytics/society/dalekoe-budushhee-kotoroe-vidyat-voennyie-pravitelstva-i-korporatsii.html>.
42. Верховна Рада України ратифікувала Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/news/Povidomlennya/7457.html>
43. Законодавство у сфері боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/node/180131?download=true>
44. В Україні створено незалежний орган саморегулювання у сфері медіа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/v_ukraini_stvoreno_nezalezhniy_organ_samoregulyuvannya_u_sferi_media/
45. Міжнародний тренінг-курс «Закладинки»: протидія мові ненависті та дискримінації в молодіжній роботі через освіту з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/27292>.

